

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ
ΓΚΙΚΑ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗ

**Πρέπει
να αλλάξει
το μοντέλο
ανάπτυξης**

ΣΕΛ. 20

ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Οικονομικός σύμβουλος ομίλου Eurobank EFG και καθηγητής στο τμήμα Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής - Πανεπιστήμιο Πειραιά

Γράφει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΖΟΓΟΠΟΥΛΟΣ

Η συζήτηση για την ελληνική οικονομία συνεχίστηκε και αυτή την εβδομάδα στο εγχώριο και διεθνή τύπο, με διάφορα άρθρα σε εφημερίδες όπως η «Wall Street Journal», η «Financial Times» και η «Guardian». Εμείς, από την πλευρά μας, προσπαθώντας να λάβουμε μέρος στο δημόσιο διάλογο, συναντήσαμε τον καθηγητή και οικονομικό σύμβουλο του ομίλου Eurobank EFG Γκίκα Χαρδούβελη, συζητώντας μαζί του για διάφορα θέματα που άπτονται της ελληνικής και παγκόσμιας οικονομίας. Σύμφω-

να με την εκτίμηση του κ. Χαρδούβελη, η απόφαση των κεντρικών τραπεζών να αποσύρουν τα έκτακτα μέτρα παροχής ρευστότητας θα είναι εξαιρετικά δύσκολη, ενώ, αν τα επιτόκια ανέβουν, αυτό θα συμβεί από τα μέσα του 2010 και μετά. Ο ίδιος, παράλληλα, θεωρεί ότι η κατάσταση στη χώρα μας είναι πολύ κακή λόγω των δίδυμων ελλειμμάτων και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, μήπως το απαιτούμενο «νοικοκύρεμα» φέρει τα αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα. Για τον κ. Χαρδούβελη αν δεν αλλάξει το μοντέλο ανάπτυξης, «είμαστε καταδικασμένοι σε στασιμότητα διαρκείας».

Πρέπει να αλλάξει το μοντέλο ανάπτυξης

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει ακόμα αρκετούς κινδύνους. Υπάρχει αυξημένη αισιοδοξία ότι το 2010 η παγκόσμια οικονομία θα βγει από την ύφεση, καθώς ο χρηματοοικονομικός τομέας σταθεροποιείται. Η ανάκαμψη που παρατηρείται στην αμερικανική οικονομία είναι εύθραυστη. Στηρίζεται στη μεγάλη ρευστότητα που διατηρεί ακόμα η Federal Reserve στο τραπεζικό σύστημα και στην εξαιρετικά επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Αποτέλεσμα της τελευταίας είναι η εκτίναξη του αμερικανικού δημοσίου χρέους πάνω από 30 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σχέση με το 2007, ξεπερνώντας το 90% στο τέλος του 2010.

Πρώτα οι κεντρικές τράπεζες θα αποσύρουν τη ρευστότητα και μετά θα αρχίσουν να ανεβάζουν τα επιτόκια

Οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο αντέδρασαν στη χρηματοοικονομική κρίση και την οικονομική ύφεση, ακολουθώντας στο μέτρο των δυνατοτήτων τους επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι εισερχόμαστε σε μια περίοδο όπου οι ανεπτυγμένες οικονομίες θα χαρακτη-

ρίζονται από υψηλό δημόσιο χρέος. Η σημερινή επέκταση θα έχει επιπτώσεις στη μελλοντική δημοσιονομική πολιτική, η οποία θα είναι αναγκαστικά πιο περιοριστική.

Δεν μπορούμε να απαντήσουμε με απόλυτη βεβαιότητα στο ερώτημα αν η ανάκαμψη θα συνεχιστεί ή αν θα επιστρέψουμε σε καθεστώς ύφεσης -ο κίνδυνος μιας ύφεσης τύπου W δεν έχει εξαλειφθεί πλήρως. Πολλά θα εξαρτηθούν από την πολιτική που θα ακολουθήσουν οι κεντρικές τράπεζες για την απόσυρση των έκτακτων μέτρων παροχής ρευστότητας.

Η δική μου εκτίμηση είναι ότι η απόσυρση αυτή δεν θα αποφασιστεί εύκολα. Εκτιμώ ότι στην Ευρώπη πιθανόν να ξεκινήσει σύντομα, ανάλογα και με τις οικονομικές εξελίξεις, καθώς η ΕΚΤ εμφανίζεται πιο επιθε-

τική στις ανακοινώσεις της. Αυτό που γνωρίζουμε σίγουρα είναι ότι πρώτα οι κεντρικές τράπεζες θα αποσύρουν τη ρευστότητα και μετά θ' αρχίσουν να ανεβάζουν τα επιτόκια. Κατά την άποψή μου, αν τα επιτόκια ανέβουν, αυτό θα συμβεί από τα μέσα του 2010 και μετά.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Στην Ελλάδα η κατάσταση είναι διαφορετική και, δυστυχώς, χειρότερη από ό,τι στο εξωτερικό. Εισήλθαμε στην ύφεση με χρονική υστέρηση σε σχέση με τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες οικονομίες. Έχω στο παρελθόν επανειλημμένως εκφράσει δημοσίως την άποψή μου ότι αν η Ελλάδα εισέλθει σε ύφεση, τότε θα είναι εξαιρετικά δύσκολο να ανακάμψει εξαιτίας των γνωστών μακροχρόνιων ανισορροπιών της. Η Ελλάδα έχει τεράστιο πρόβλημα, διότι τον καιρό των παχέων αγελάδων δεν έκανε τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να κάνει. Πρέπει, αντίθετα, να τις κάνει τώρα που ήλθε η εποχή των ισχνών αγελάδων.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, το 2009 το δημοσιονομικό έλλειμμα ξεπέρασε κάθε προηγούμενο: περίπου 30 δισ. ευρώ, δηλαδή 80 δισ. ευρώ δαπάνες και 50 δισ. ευρώ έσοδα περίπου. Είναι προφανές ότι αυτά τα επίπεδα του ελλείμματος είναι μη διατηρήσιμα και πρέπει να επανέλθουμε σε ένα σημείο ισορροπίας. Σκοπός, μάλιστα, δεν είναι μόνο να μηδενιστεί το έλλειμμα, αλλά να δημιουργηθούν και πλεονάσματα για να ξεπληρωθούν

τα συσσωρευθέντα, σε μορφή δημοσίου χρέους, ελλείμματα. Σε μία οικονομία, όμως, η οποία έχει μεγάλες πιθανότητες να περιέλθει σε μακροχρόνια στασιμότητα, το πρόβλημα είναι τεράστιο.

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ: Ο κύριος δρόμος για διατηρήσιμο περιορισμό των ελλειμμάτων είναι η μείωση των δαπανών. Δεν υπάρχει άλλη ρεαλιστική επιλογή. Το πρόβλημα, ωστόσο, είναι ότι η περικοπή των δημο-

σίων δαπανών μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα, ιδίως υπό τις σημερινές συνθήκες. Έτσι, η ύφεση μπορεί να διατηρηθεί, ακόμα και να ενταθεί. Από τη μία πλευρά, δηλαδή, γινόμαστε πιο αυστηροί και νοικοκυρεύμαστε, αλλά αυτή ακριβώς η από καιρό απαιτούμενη σοβαρότητα μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στην οικονομία. Ο περιορισμός π.χ. των

δαπανών για καταναλωτικές δαπάνες μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα εταιρείες που μέρος του τζίρου τους αφορά τον καταναλωτή. Η υψηλότερη ανεργία συνεπάγεται ακόμα μεγαλύτερες δαπάνες του δημοσίου τομέα. Είναι σημαντικό, λοιπόν, το νοικοκύρεμα να μη φέρει τα αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ: Τα ελλείμματα μπορούν να περιοριστούν και με αύξηση των εισπράξεων. Η αύξηση των φόρων, όμως, μπορεί να έχει τις ίδιες επιπτώσεις με

τη μείωση των δαπανών όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα. Όταν αυξάνονται οι φόροι, χρήματα τα οποία ίσως θα κατευθύνονταν άμεσα στην αγορά καταλήγουν στα κρατικά ταμεία. Περιορίζεται, έτσι, το καθαρό εισόδημα πολιτών και επιχειρήσεων. Το κρίσιμο ερώτημα βέβαια είναι αν το εισόδημα που περιορίζεται είναι περισσότερο των οικονομικά αδύναμων ή όχι. Οι οικονομικά αδύναμοι έχουν υψηλότερη ροπή προς καταναλωση και συνεπώς είναι ευχής έργον να μην περαχτούν, διότι έτσι δεν θα περαχτεί και η οικονομία. Αυτό που πρέπει, επίσης, να τονίσουμε, ιδίως αυτή την περίοδο, είναι πως όλοι πρέπει να συνεισφέρουμε και όχι μόνον οι πολίτες εκείνοι οι οποίοι είναι μισθωτοί και δεν μπορούν να κρύψουν τα εισοδήματά τους. Η πάταξη της φοροδιαφυγής, κρυγμένος στόχος όλων των μεταπολιτευτικών τουλάχιστον κυβερνήσεων, είναι κρίσιμη για την αποτελεσματική και διατηρήσιμη αύξηση των εσόδων.

ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας -η κυριότερη μακροοικονομική μας ανισορροπία- αντικατοπτρίζεται στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Αγοράζουμε πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες απ' ό,τι πουλάμε στους ξένους. Η ελληνική οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα να παράγει αγαθά και υπηρεσίες άλογες των απαιτήσεων του πληθυσμού. Έχουμε δημιουργήσει μια κοινωνία που θέλει τα πάντα εδώ και τώρα, αλλά δεν επιθυμεί να δουλέψει για να τα αποκτήσει. Δεν θέλει να είναι παραγωγική. Αν δεν αλλάξει το μοντέλο ανάπτυξης, είμαστε καταδικασμένοι σε στασιμότητα διαρκείας. Πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας στην αποταμίευση. Πρέπει να σκεφθούμε πώς θα εξασφαλίσουμε τους πόρους για τις απαραίτητες επενδύσεις. Χρειάζεται να βρούμε τρόπους να γίνουμε πιο ανταγωνιστικοί, να επικεντρωθούμε στην επιχειρηματικότητα και να ασχοληθούμε με την πώληση προϊόντων στους ξένους και όχι μόνο στην αγορά τους.

